

A forgalmi áramlatok modellezése

A forgalomtechnikai tervezés során a **forgalmi áramlatok modellezése elengedhetetlen a paraméterek közötti összefüggések feltárásán keresztül:**

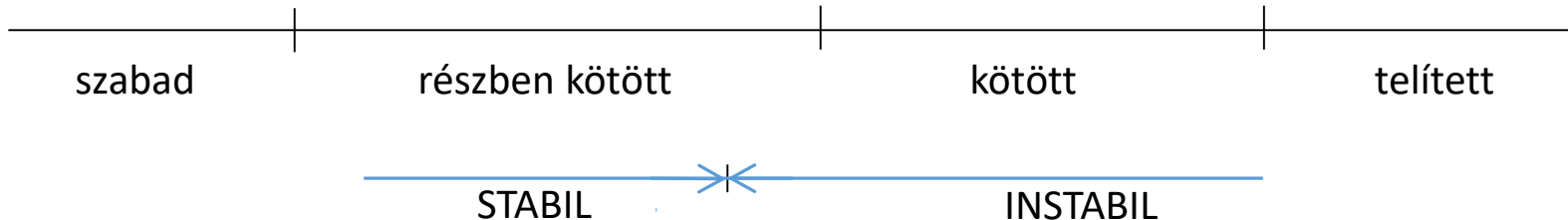
- az áramlat viselkedésének megismerése,
- mérési feladatok egyszerűsítése,
- a számítógépes modellezés biztosítása,
- forgalomtechnikai, szervezési intézkedések hatásainak kipróbálása és a tényleges forgalomszabályozás érdekében.

Fontosabb modellek:

- Teljesítmény függvény.
- Folytonossági függvény.
- Greenshields modell (és további $v(S)$ modellek).
- Hullámelméleti modell.
- Amerikai modell (HCM).

A forgalmi áramlatok modellezése

A modellek többsége a következő **osztályozáson** alapul:

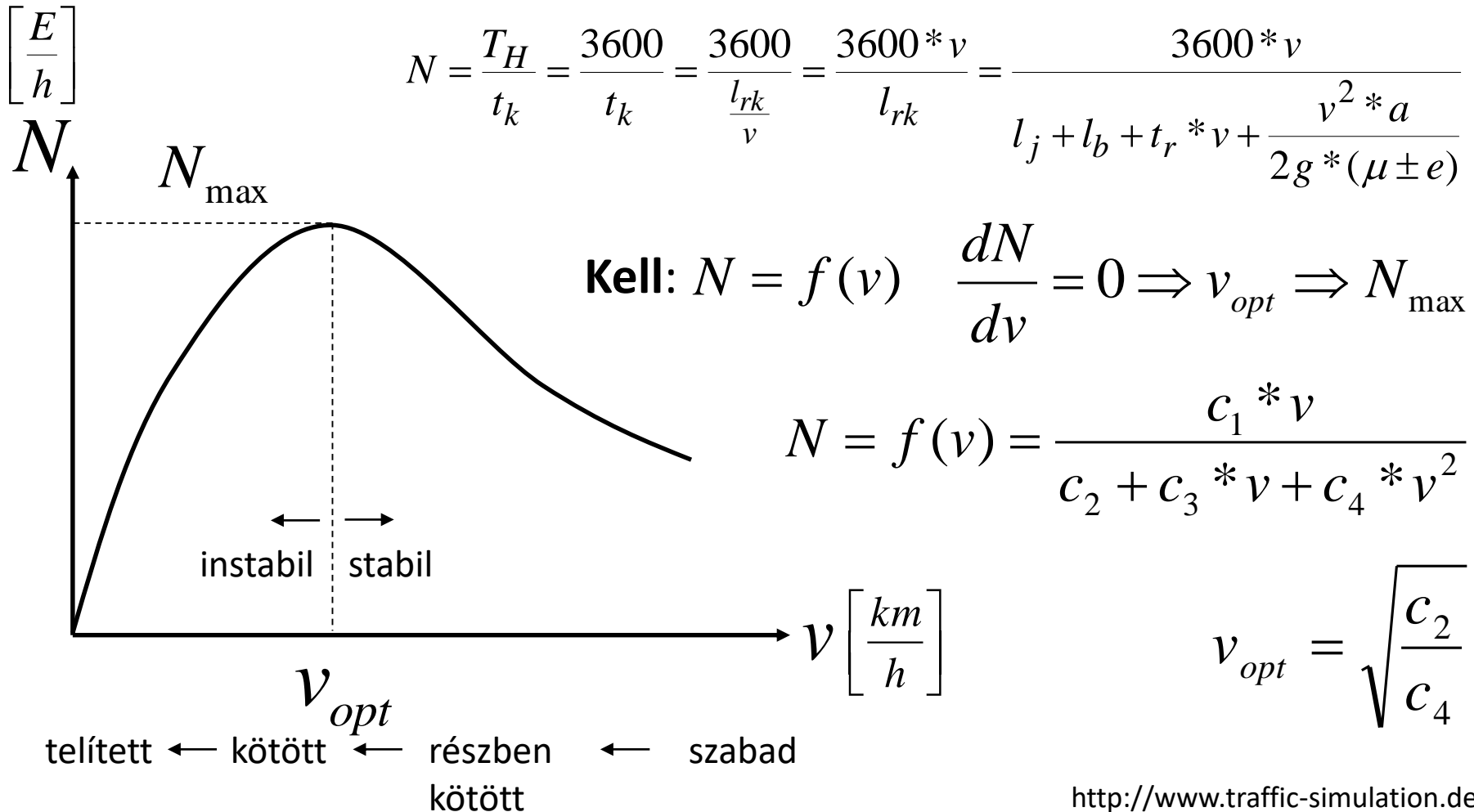

Modell 1 célja: a forgalom nagyságát meghatározni a forgalom lebonyolódására jellemző mennyiségekből (pályajellemzők, emberi tényező, sebesség, stb.), a **teljesítmény függvény felhasználásával**.

Modell 2 célja: a forgalom nagyságát a térbeni-időbeni felületre vonatkoztatva a forgalomsűrűségből és a pillanatnyi sebességből kifejezni, a **folytonossági törvény felhasználásával**.

A teljesítmény függvény

A teljesítmény függvény **mikroszkopikus jellemző, tér tengelyhez kapcsolt** modell.

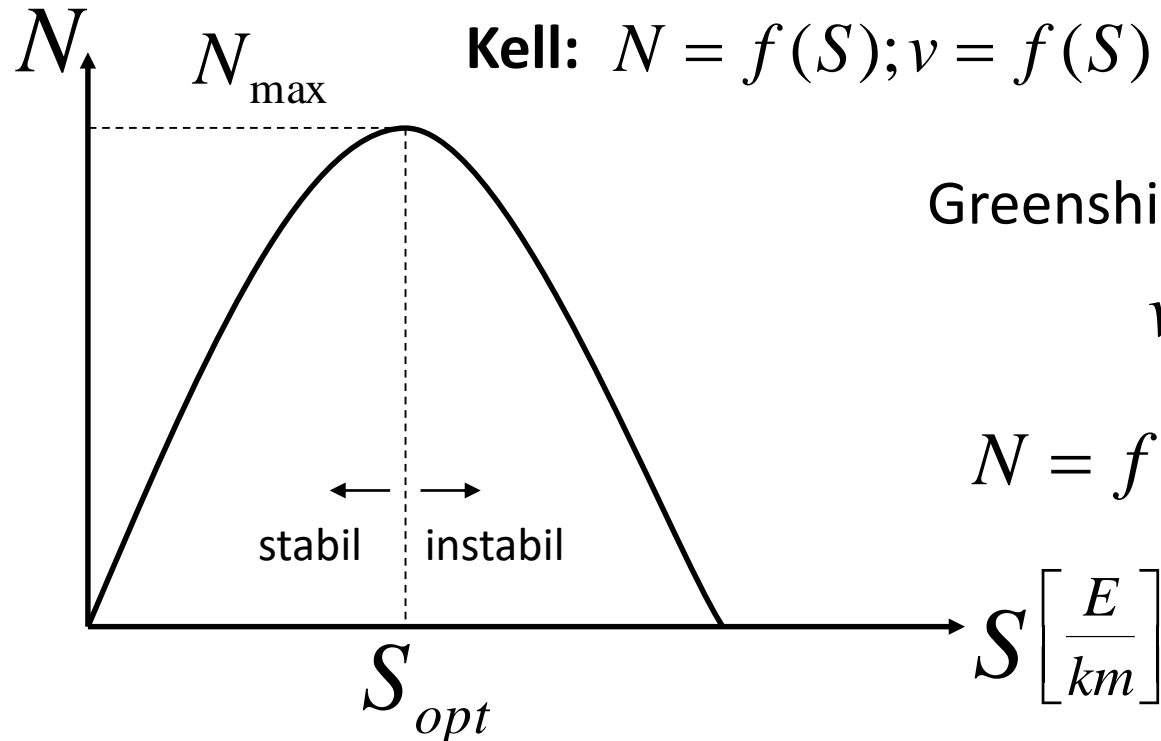

A fundamentális vagy bázis diagram

A fundamentális diagram **makroszkopikus jellemző, idő tengelyhez kapcsolt** modell.

A diagram alapja a **folytonossági törvény**: $\bar{N} = \bar{S} * \bar{v}_m$

Kell: $N = f(S); v = f(S) \quad \frac{dN}{dS} = 0 \Rightarrow S_{opt} \Rightarrow N_{max}$

Greenshields lineáris közelítése:

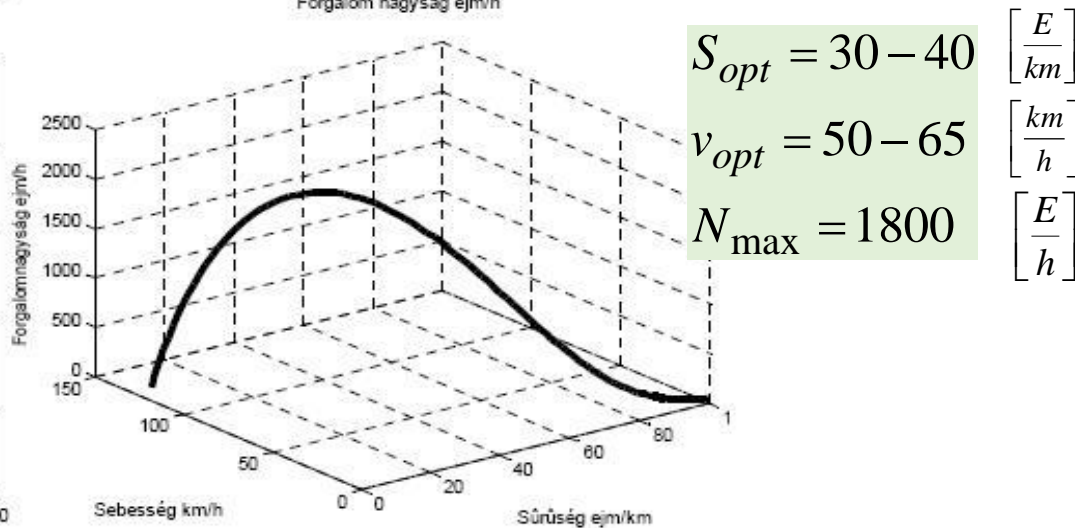
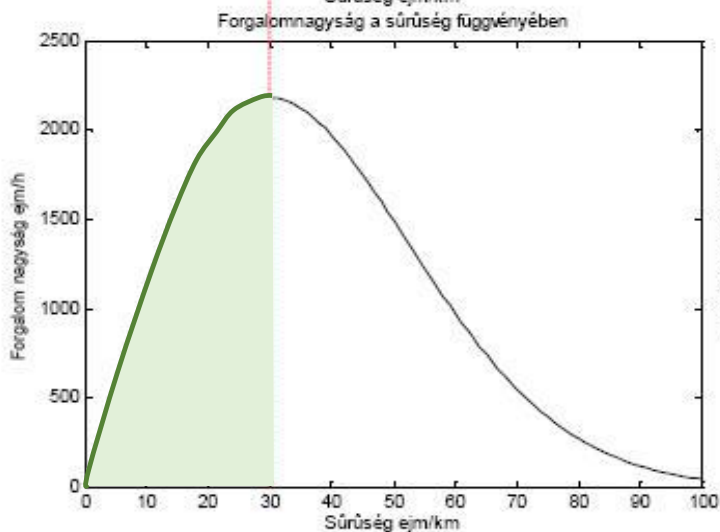
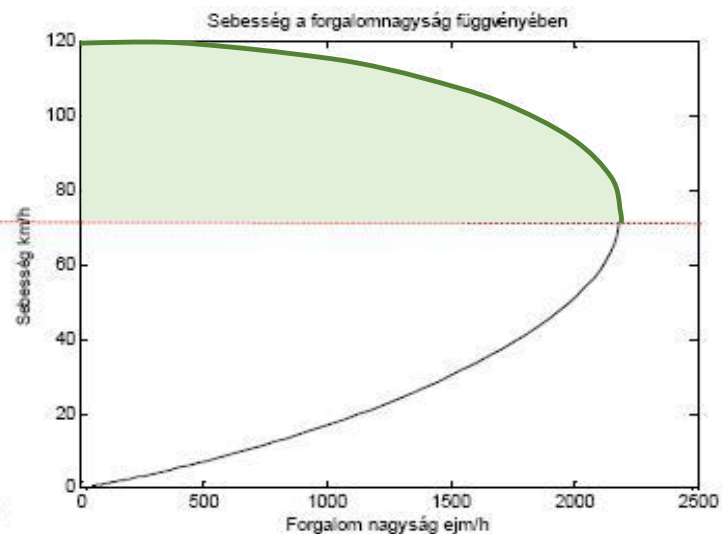
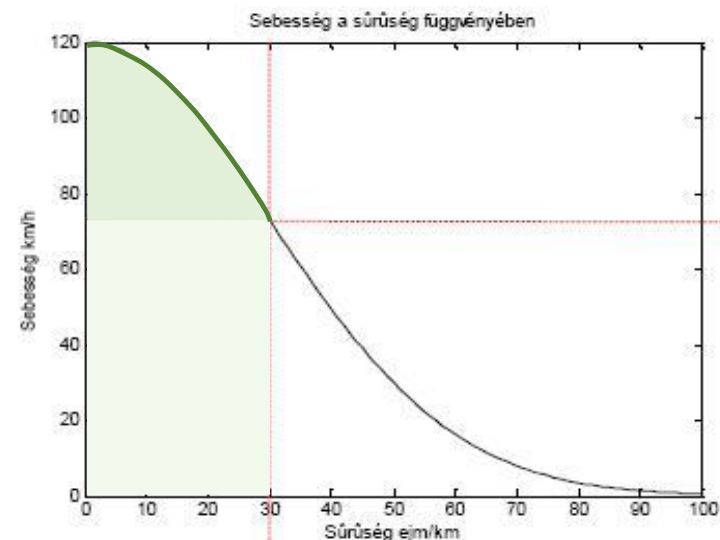
$$v = f(S) = a - b * S$$

$$N = f(S) = S * (a - b * S)$$

$$S_{opt} = \frac{a}{2 * b}$$

szabad → részben → kötött → telített
kötött

Az forgalomnagyság, sűrűség és sebesség közötti kapcsolat

stabil áramlat határa

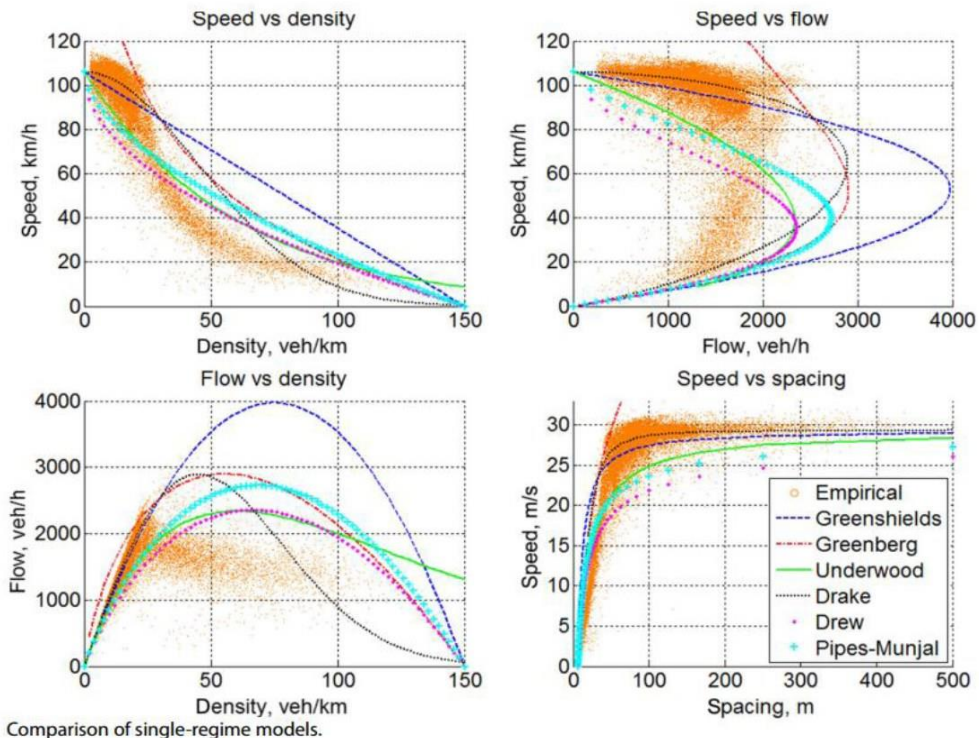
stabil áramlat „tartománya”

A forgalomnagyság, sűrűség és sebesség közötti kapcsolat

Single-regime models

Authors	Model	Parameters
Greenshields	$v = v_f \left(1 - \frac{k}{k_j}\right)$	v_f, k_j
Greenberg	$v = v_m \ln \left(\frac{k_j}{k}\right)$	v_m, k_j
Underwood	$v = v_f e^{-\frac{k}{k_m}}$	v_f, k_m
Drake et al.	$v = v_f e^{-\frac{1}{2} \left(\frac{k}{k_m}\right)^2}$	v_f, k_m
Drew	$v = v_f \left[1 - \left(\frac{k}{k_j}\right)^{n+\frac{1}{2}}\right]$	v_f, k_j, n
Pipes and Munjal	$v = v_f \left[1 - \left(\frac{k}{k_j}\right)^n\right]$	v_f, k_j, n

v_f is free-flow speed, k_j is jam density, v_m is optimal speed, k_m is optimal density, and n is an exponent.

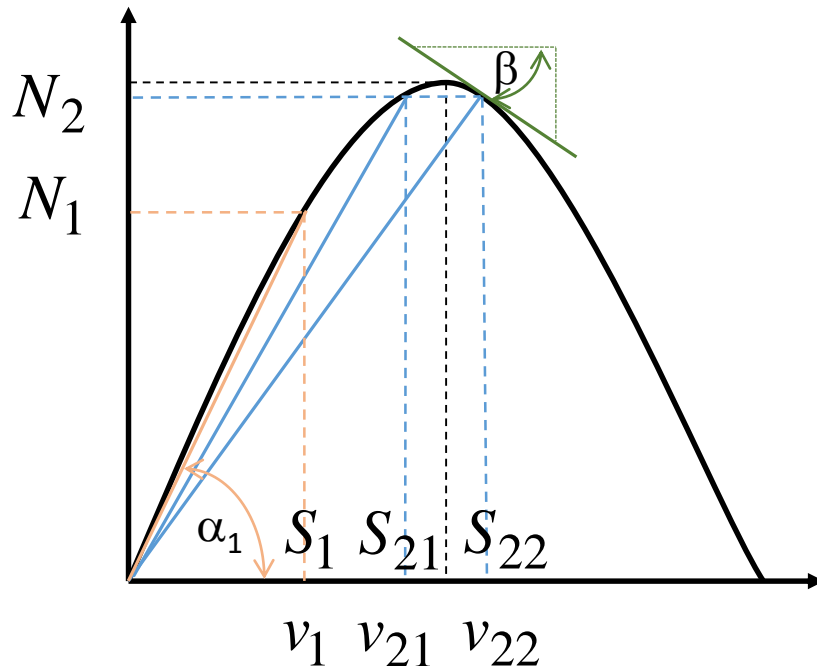
http://urbanista.blog.hu/2014/01/19/ki_hibas_a_forgalmi_dugokert_senki_csak_ugy_lesznek_maguktol

<https://futurism.com/watch-an-autonomous-car-prevent-a-traffic-jam-from-forming/>

<https://www.youtube.com/watch?v=iHzzSao6ypE>

Modellek a forgalom leírására

Mikro változások, azaz az áramlatból önmagából fakadó változások a sebesség megváltozásán keresztül jellemezhetők.

$$\operatorname{tg} \alpha = \frac{N}{S} = v$$

$$\alpha_1 > \alpha_{21} > \alpha_{22}$$

$$v_1 > v_{21} > v_{22}$$

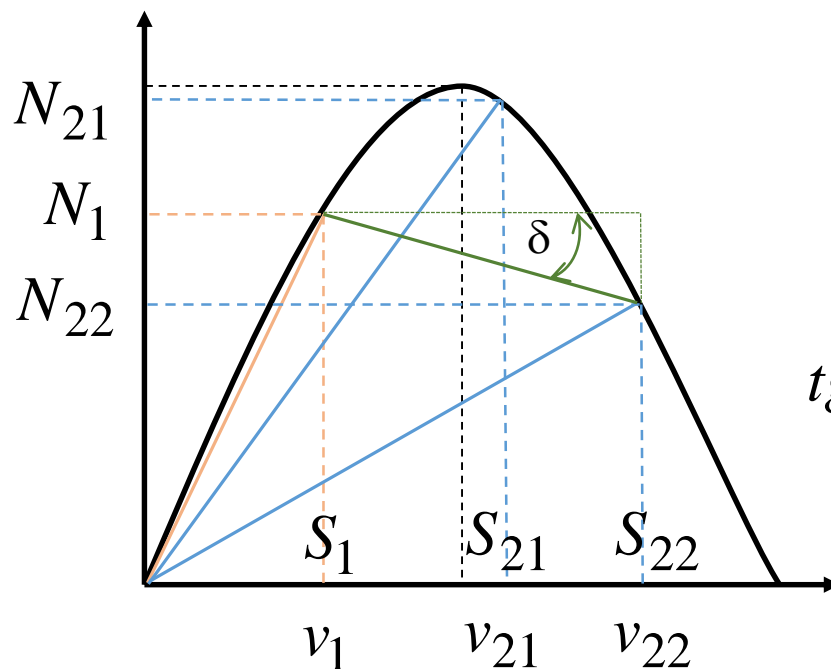
$$\operatorname{tg} \beta = \frac{dN}{dS} > 0 \rightarrow \textit{stabil}$$

$$\operatorname{tg} \beta = \frac{dN}{dS} < 0 \rightarrow \textit{instabil}$$

Stabil tartományban (21) a változás együtt megy az áramlattal, instabil tartományban (22) sűrűsödést, ritkulást okoz.

Modellek a forgalom leírására

Makro változások, azaz „kívülről bekerülő” hirtelen, nagy változások esetén az áramlat jellemzői (**N** és **S**) lökésszerűen változnak meg, jellemzésére a **hullámmélelet** alkalmazható.

$$S_1 < S_{21} \ll S_{22}$$

$$\operatorname{tg} \delta = \frac{dN}{dS} \geq 0 \rightarrow \textit{lelassul}$$

$$\operatorname{tg} \delta = \frac{dN}{dS} < 0 \rightarrow \textit{sorfelépülés}$$

$$v_{\text{lökés}} = \frac{N_{22} - N_1}{S_{22} - S_1} \pm$$

Mindenképpen az **instabil tartományba** „kerülünk”, pozitív iránytangensnél (21) „csak” lelassul az áramlat, negatív iránytangensnél (22) a **sorfelépülés** a lökeshullám sebességével megkezdődik.

Hullámelmélet, lökeshullám sebessége

Példa 1: Egy útszűkület (pl. sávelhúzás miatt) 1200 E/h (N_1) forgalmat tud átengedni 20 km/h (v_1) sebesség mellett. Mi az útszűkület „hatása”, kialakul-e torlódás („hullámterjedés”) a következő két érkező forgalom esetében?

a) Normál forgalom érkezik: $N_{21} = 800$ E/h; $v_{21} = 80$ km/h

b) A csúcsidőszaki forgalom érkezik: $N_{22} = 1500$ E/h; $v_{22} = 50$ km/h

$$v_{l\ddot{o},a} = \frac{N_{21} - N_1}{S_{21} - S_1} = \frac{N_{21} - N_1}{\frac{N_{21}}{v_{21}} - \frac{N_1}{v_1}} = \frac{800 - 1200}{\frac{800}{80} - \frac{1200}{20}} = 8 \text{ km/h}$$

$$v_{l\ddot{o},b} = \frac{N_{22} - N_1}{S_{22} - S_1} = -10 \text{ km/h}$$

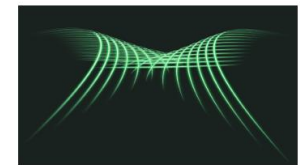
Szolgáltatási színvonalon alapuló méretezés

A szolgáltatási színvonalon (LOS) alapuló méretezés **gyakorlati megközelítést (tapasztalati értékeket)** hordoz magában, mely **számtalan hatótényezőt** vesz figyelembe.

Az USA szabvány (amerikai modell) 6 szolgáltatási színvonalat határoz meg, amelyekhez forgalomáramlati állapotokat rendel.

A HCM-et legutóbb 2010-ben adták ki. Tartalmazza **útvonalak, közúti közlekedési létesítmények** (autópálya, autóút, főútvonal, körforgalom, rámpa, jelzőlámpás és jelzőlámpa nélkül csomópont, kisebb forgalmú út) **szolgáltatási színvonal alapú méretezését, tervezési elveit**, valamint a **közösségi közlekedés, a gyaloglás és a kerékpározás hatását** a vizsgált elemeken zajló forgalomra.

HCM2010
HIGHWAY CAPACITY MANUAL

CHAPTER 1
HCM USER'S GUIDE

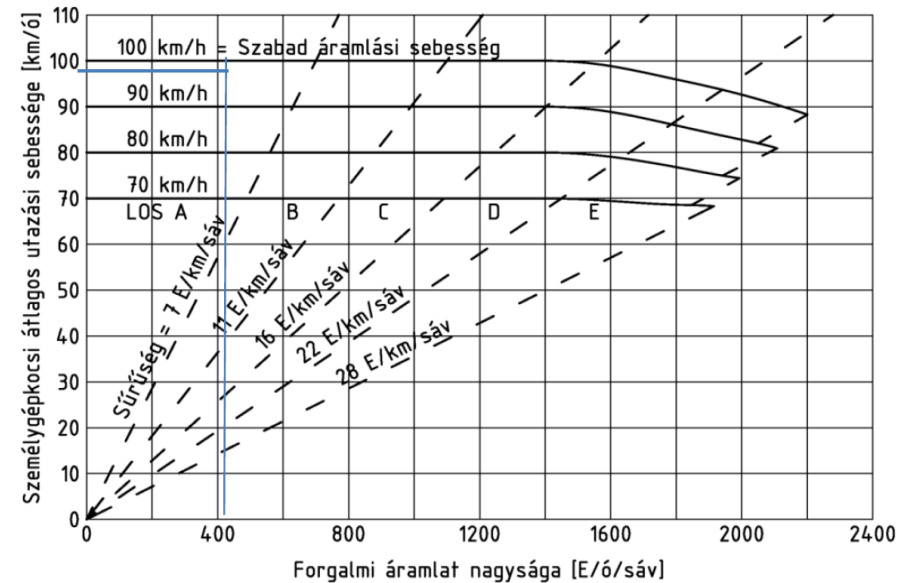
TRB TRANSPORTATION RESEARCH BOARD
OF THE NATIONAL ACADEMIES

WASHINGTON, DC | WWW.TRB.ORG

Szolgáltatási színvonalon alapuló méretezés

A szolgáltatási színvonalon alapuló méretezés során:

- a pálya- és forgalmi jellemzők munkalapra történő rögzítését követően,
- a mért forgalom nagyság és az útszakasz szabad sebessége (tervezési sebesség) alapján,
- a vonatkozó görbeseregről leolvasható a szolgáltatási színvonal,
- továbbá számítható a sűrűség és a fennálló körülményekhez tartozó átlagsebesség.

2x2 sávos síkvidéki,
külterületi főút

Szolgáltatási színvonalon alapuló méretezés

A magyarországi viszonyokat az MAÚT e-ÚT 02.01.11 „**6. Tervezési útmutató - Közúthálózati elemek kapacitása**”, mint ajánlás szabályozza (többek között a HCM-et alapul véve).

Az ajánlás az alábbi közúti elemek forgalmi tervezésével foglalkozik, a szolgáltatási szint vonatkozásában.

- **kétsávós főutak,**
- szintbeni csomópontok pontos forgalmi tervezése hosszú és nagy távra,
- gyorsforgalmi utak,
- rámpakapcsolatok,
- szintbeni csomópontok rekonstrukciójának közelítő forgalmi tervezése rövid távra,
- körforgalmú csomópontok közelítő forgalmi tervezése,
- kapacitást befolyásoló tényezők.

Szolgáltatási színvonalon alapuló méretezés

Kétsávos főutakra a feltételek akkor tekinthetők **ideálisnak** (=2800 E/h/2 irány), ha nincsenek akadályozó tényezők:

- a tervezési sebesség legalább 96 km/h,
- a sávszélesség legalább 3,66 m, az útpadkák legalább 1,83 m szélesek,
- nincsenek előzni tilos szakaszok,
- a forgalomban az összes jármű szgk., az irány szerinti megoszlás 50-50%,
- a terep sík és folyópályáról van szó (lámpa, kanyarodási lehetőség nincs).

Figyelembe vett akadályozó tényezők a szolgáltatási szint megállapításánál, 2x1 sávos külterületi főútnál (folyópályán):

- az ideális feltételek melletti alapkapacitás kihasználásának mértéke a pályajellemzők függvényében (v/c , benne a terepviszony, előzés is),
- a forgalom irányok közötti megoszlása,
- tehergépjármű és autóbusz jelenléte a lejtős szakaszok arányának függvényében, valamint a sáv- és padkaszélesség.